

L I T E R A T U R A

Miloš Večeřa: Sociální stát. Východiska a přístupy

Sociologické nakladatelství, Praha 1993

Knih, vycházející v sérii učebnic oboru sociální práce podpořené holandským vládním fondem, konečně zaplňuje vakuum v oblasti problematiky sociálního státu, která byla do listopadu 1989 zcela opomíjena. Ideologická nálepka, kterou byl pojem sociální stát označen, tak jako řada jiných pojmů, vyloučila jeho sonstavnější studium, neboť za jediný „sociální stát“ ve vlastním slova smyslu byl považován socialistický stát. Touto minulostí je dodnes zatíženo hledání vhodného pojmu pro sociální fenomén označovaný jako „welfare state“. Český ekvivalent se vytváří teprve nyní a není zcela ujednocen.

Autor ve své knize usiluje na základě dostupné relevantní literatury, přednášek zahraničních odborníků a článků z odborných časopisů o vystižení společenského fenoménu sociálního státu a jeho zasazení do současné společenské situace. Využívá k tomu rozboru základních myšlenkových proudů,

kteří utvářely a utvářejí nebo odůvodňují koncept sociálního státu.

Knih je rozdělena do sedmi kapitol. V první autor vytyčuje základní charakteristiku sociálního státu, typy a role moderního státu. V druhé kapitole rozebírá myšlenkové proudy utvářející nebo odůvodňující koncept sociálního státu a jeho teorii. Patří k nim především liberální koncepce státu, která utváří přístupy k sociálnímu státu a sociální politice vůbec zejména v anglosaských zemích, ale nepřímo i v kontinentální Evropě. Liberální principy se do oblasti sociální politiky dostávají zejména z ekonomické teorie. Zásadní význam pro formování a zejména zdůvodnění sociálního státu má konsenzuální výklad vzniku a fungování státu.

Rovněž teorie konfliktu představuje při vysvětlování vzniku a vývoje sociálního státu významné konceptuální pojetí. Zejména práce R. Dahrendorfa nastavující kritické zr-

cadlo řadě iluzí a nepodložených představ, spojovaných se sociálním státem: ať už jde o Dahrendorfovu charakteristiku moderního sociálního konfliktu, vznik nové třídy deklarovaných v sociálních státech nebo jeho kritiku rostoucí třídní diferenciací sociálních států. Mechanismus netržní asymetrické závislosti občana na státu vystihuje koncepce politického klientelismu (J. Keller).

Koncept sociálního státu ovlivňuje i konzervativní myšlení, svojí neochotou ke sblížení nebo mísení různých vertikálních sociálních úrovní. Konzervativní myšlení přispělo k artikulaci prvních pojišťovacích schémat a formování sociálních států. Krajní konzervatismus se však staví proti sociálním aktivitám státu a sociálnímu státu jako takovému.

Ve třetí a čtvrté kapitole si autor všímá vzniku a vývoje pojmu sociální stát, jeho vymezení, společenských souvislostí vzniku sociálního státu a jeho jádra (sociálního občanství).

V páté pak sleduje základní vývojovou linii a typologii. Nastihuje tu také současnou krizi sociálního státu.

Šestá část se zabývá obsahem a hranicemi sociálního státu. Zde autor popisuje základní aktivity sociálního státu ke kterým patří minimální příjem, upozorňuje na tzv. „past chudoby“, tedy situaci, kdy sociální dávky, případně kombinované s neformálními příjmy (často příjmy z šedé ekonomiky), jsou výhodnější a pohodlnější než usilování o získání pracovního příjmu (s. 77). Obdobou pasti chudoby je past „nezaměstnanosti“, kdy nezaměstnaný si cílově volí variantu pohodlnějšího života s podporou. Neodůvodněně vysoké životní minimum působí výrazně demotivačně, strhává do stigmatizující „pasti chudoby“ a neúměrně vyčerpává státní pokladnu. Tato problematika je zvláště aktuální a některé studie již dnes ukazují, že se začíná utvářet skupina lidí, kteří se raději spokojí s podpo-

rou, než s hledáním zaměstnání. Dalšími aktivitami, kterými se zde autor zabývá jsou: Sociální zabezpečení a sociální služby. Sociální pojištění. Péče o zdraví. Zabezpečení v nezaměstnanosti. Bydlení. Vzdělávání.

Závěr knihy je vymezen sociálnímu státu v postkomunistických zemích a odpovědi na otázku: Konec sociálního státu?

Otázce v dnešní době velmi aktuální, neboť probíhající ekonomická reforma má nutně i dimenzi sociální, kterou nelze zastírat, ani nebrat na vědomí. Je třeba hledat nový koncept sociální politiky a nelze čekat na stabilizaci nebo vyhranění ekonomické a sociální situace zprostředkované ekonomickou reformou. Volba určitého režimu sociálního státu nespočívá v převzetí konkrétního ideálního typu sociálního státu, ale v převzetí vhodné části legislativy, institucí, principů a postupů u jednotlivých okruhů aktivit sociálního státu. To tedy znamená vytvořit v rámci těchto vzorů a zkušeností zcela jedinečný individualizovaný systém. Studium teorie sociálního státu má proto zprostředkovat nejen základní teoretická východiska, ale i empirické poznatky o fungování jednotlivých oblastí sociálního státu.

Bez existence sociálního státu si dnes moderní stát a společnost v podstatě nelze představit. Sociální stát pomáhá nejen k zajištění společensky přijatelného životního standardu, přispívá k dosažení určité úrovně sociálního zabezpečení a napomáhá k vytvoření sociálně ekonomické rovnováhy společnosti.

Recenzovaná kniha podává na poměrně malé ploše (100 s.) velmi výstižně historii, problémy a budoucnost sociálního státu. Dílo má promyšlenou, přehlednou a logickou strukturu, která dopomáhá čtenáři získat po jejím přečtení ucelený obrázek o sociálním státě a jeho možnostech i v našich podmínkách. K přednostem knihy patří i slovníček použitých pojmů, který dopomáhá i laikovi

porozumět dané problematice. Nejen k pedagogickým účelům poslouží otázky na konci každé kapitoly.

Autor ukázal, že možnosti sociologie nalezt své místo v měnících se podmínkách

společnosti jsou široké, a pokud se naleznou vhodnější cesty, bude možné převádět poznatky této vědy více do praxe a mezi širší veřejnost.

Martina URBANOVÁ